

Звіт про громадське обговорення проєкту Державного стандарту дошкільної освіти

1. Найменування органу виконавчої влади, який проводив обговорення:

Міністерство освіти і науки України.

2. Зміст питання або назва проєкту акта, що виносилися на обговорення:

Проєкт Державного стандарту дошкільної освіти розроблений відповідно до доручення Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала від 22.07.2024 № 21725/1/1-24 та з метою підготовки проєктів нормативно-правових актів у сфері дошкільної освіти, необхідних для реалізації Закону України від 6 червня 2024 року № 3788-ІХ «Про дошкільну освіту».

Громадське обговорення проводилося у формі електронних консультацій. Матеріали до проєкту акта було розміщено в розділі «Громадське обговорення» офіційного вебсайту Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua) 03 липня 2025 року за посиланням: <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-dlia-hromadskoho-obhovorennia-proiekt-derzhavnoho-standartu-zakladiv-doshkilnoi-osvity>

Зауваження та пропозиції до проєкта приймалися до **16 липня 2025 року** на електронну адресу: alla.stashuk@mon.gov.ua та були розглянуті на засіданні робочої групи, утвореної відповідно до наказу МОН від 16.09.2024 № 1328

3. Інформація про осіб, які взяли участь в обговоренні:

У ході обговорення проєкту акта було отримано зауваження та пропозиції від працівників закладів освіти та наукових установ.

4. Інформація про пропозиції, що надійшли до Міністерства освіти і науки України за результатами обговорення проєкту акта

За результатами громадського обговорення проєкту Державного стандарту дошкільної освіти надійшло 14 пропозиції, які стосувалися вилучення, уточнення та/або доповнення, зміни деяких позицій проєкту акта.

5. Інформація про рішення, ухвалені за результатами обговорення

Результати опрацювання пропозицій та зауважень до проєкту акта відображено в таблиці.

Інформація про осіб/ установ, що брали участь в обговоренні, та пропозиції до проєкту акта	Інформація про врахування пропозицій та зауважень
<p>Ірина Романюк</p> <p>1. Не побачила, а може не зрозуміла концепції.</p> <p>2. Початок державного стандарту просто з термінології перетворює стандарт на черговий закон. Взагалі термінологія некоректна. Зверну увагу поняття “освітній напрям”, воно не розкриває реальний зміст.</p> <p>3. П. 5 Освітній процес. Дається поняття, яке не розкриває сутність такого багатозадачного процесу взаємодії з дітьми.</p> <p>4. П. 8 та 9 про засади дошкільної освіти, а отже про принципи й цінності. Але не зрозуміло чому у п. 9 повторюються за змістом засади, на які є посилання у п. 8, який посилає на Закон. Ці нескінченні переліки настільки втомили практиків, адже не надано характеристику кожній цінності у контексті дій педагогів.</p> <p>5. Пункти, визначені у частині I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА - хаотичні, розірвані змістовно.</p> <p>6. Освітні напрямки вводять у когнітивний дисонанс, адже у них поняття роздріблені, складаються просто з навалу понять.</p> <p>7. Пропоную робочий варіант концепції (додаток 1)</p>	<p>Не враховано</p> <p>Відсутні конкретизовані пропозиції або редакційні формулювання, які могли б бути враховані під час доопрацювання стандарту</p>
<p>Олена Половіна, завідувач кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.</p> <p>Пропозиції додаються (додаток 2)</p>	<p>Враховано частково.</p>
<p>Людмила Хіврич</p> <p>У Державному стандарті треба чітко і правильно прописати назви.</p> <p>Редакція проєкту: знає народні символи України (соняшник, калина, верба, барвінок, мальва, чорнобривці, лелека, рушник, вишиванка, віночок, писанка тощо).</p> <p>Запропонована редакція: знає народні символи України (хліб, коровай, хата, калина, верба, барвінок, мальва, чорнобривці, лелека, соловей, вишитий рушник, вишита сорочка, віночок, писанка тощо).</p> <p>Редакція проєкту: знає основні елементи українського національного костюму, страви української народної кухні (борщ, вареники тощо)</p> <p>Запропонована редакція: знає основні елементи українського національного костюму (вишита сорочка, спідниця, плахта, корсетка, вінок, стрічки, хустка, очіпок, пояс, жупан, полотняні штани, чоботи, постолі, бриль), страви української народної кухні (борщ, вареники, голубці, куліш, печеня, крученики, січеники, деруни, юшка, узвар тощо).</p>	<p>Не враховано. Надмірна конкретизація культурних елементів у Державному стандарті може обмежувати варіативність та регіональну специфіку реалізації змісту дошкільної освіти. Україна має багатий та різноманітний культурний спадок, традиції якого значною мірою відрізняються залежно від регіону, історичного контексту, етнокультурного середовища. Наприклад, елементи народного костюма, гастрономічні традиції чи символіка мають різні прояви на Поліссі, Галичині, Поділлі,</p>

	<p>Слобожанщині, Буковині, Таврії тощо.</p> <p>Таким чином, надмірна деталізація може не тільки викликати непорозуміння, а й створювати ризики нав'язування певної локальної традиції як загальнонаціонального зразка. Стандарт натомість має залишати простір для регіонального наповнення, інтерпретацій і творчої адаптації відповідно до освітньої програми, обраної закладом дошкільної освіти.</p> <p>Саме тому в редакції проекту передбачено використання узагальненого переліку з прикладами («тощо»), який дозволяє педагогічним працівникам конкретизувати зміст, враховуючи особливості культурного середовища, інтереси дітей та родин.</p>
<p>Наталія Гладковська</p> <p>Щодо державного стандарту дошкільної освіти, то ніби все написано чітко і зрозуміло. Проте в мене є пропозиції, щодо забезпечення кожного педагога технічними засобами, оскільки, це важливо. Вирішить питання безпеки та трудової дисципліни відеоспостереження, хоча би зовнішнє. Також рекомендую облаштувати живий куточок в кожному закладі, бо догляд за тваринами сприяє розвитку позитивних якостей у дітей (папуги, морські свинки, декоративні кролики, хом'яки, рибки). Особливо це буде корисно для дітей з особливими освітніми потребами.</p>	<p>Не враховано. Не стосується змісту документа.</p>
<p>Олег Каліченко, ESL Teacher</p> <p>Пункт 6. Батьки (а Опікуни, Законні представники вони чому не вказані?) зобов'язані - на основі яких документів або законів, нормативів - не вказано!</p> <p>Пункт 7. Те саме, Батьки, а Опікуни, Законні представники?</p> <p>Пункт 14. Суперечить пункту 7! Оцінювання немає але рівень має бути, то як же його визначити? За допомогою яких метрик? Атестація - не передбачена, оцінюванню не підлягають, а як тоді</p>	<p>Не враховано. Не стосується змісту документа.</p>

<p>вирішити цю колізію? Тоді ж можливо апелювати до пункту 14 і не виконувати пункт 6.</p> <p>Зміст освітніх напрямів: У світі інформації - упущена ключова функція - Батьківського контролю. Це обов'язково! І з цією функцією дуже великі проблеми у більшості дітей, сімей, вихователів. На мій погляд - упущення та непрописання даного пункту віддаляє наше суспільство від загальноєвропейських норм та цінностей. Вже не кажучи про ювенальну юстицію та закони про права дітей і їх безпеку в інтернеті. Особливо під час повномасштабного...Цей документ мав би регулювати таку ситуацію, поки - він дає можливість не зважати на цю базову функцію.</p> <p>Соціальний розвиток - також не чітко вказані базові поняття про соціальну взаємодію та відповідальність за взаємодію в соціальних мережах. В покоління Альфа та Бета - це буде одна з базових форм взаємодії. В документі це упускається, або можна це трактувати між строками, але чіткого формулювання немає.</p>	
<p>Ольга Мота, директор закладу дошкільної освіти с. Лапаївка Зимноводівської сільської ради</p> <p>1. Принципи дошкільної освіти</p> <p>Зміст положення, до якого є зауваження або пропозиція: наявний компетентнісний підхід, але без прикладів реалізації.</p> <p>Зауваження/пропозиція: додати конкретні приклади формування ключових компетентностей у межах освітніх ліній.</p> <p>Обґрунтування: практичне застосування принципів сприятиме реальній реалізації компетентнісного підходу.</p> <p>2. Освітні напрями</p> <p>Зміст положення, до якого є зауваження або пропозиція: недостатньо відображено роботу з дітьми з ООП.</p> <p>Зауваження/пропозиція: додати окремих розділ або підрозділ щодо інклюзивної освіти в дошкільлі.</p> <p>Обґрунтування: забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, відповідно до Закону України «Про освіту».</p> <p>3. Наступність з початковою освітою</p> <p>Зміст положення, до якого є зауваження або пропозиція: слабо окреслена наступність між ЗДО та НУШ.</p> <p>Зауваження/пропозиція: посилити положення про формування навичок самостійності, адаптивності, соціальної компетентності.</p> <p>Обґрунтування: забезпечення успішного переходу дитини до школи відповідно до вимог НУШ.</p> <p>4. Виховна складова</p> <p>Зміст положення, до якого є зауваження або пропозиція: недостатньо акцентується увага на ціннісному вихованні.</p> <p>Зауваження/пропозиція: розширити блок про морально-етичне, екологічне, патріотичне виховання.</p> <p>Обґрунтування: формування цінностей у дошкільному віці є основою для подальшого гармонійного розвитку особистості.</p> <p>5. Співпраця з батьками</p> <p>Зміст положення, до якого є зауваження або пропозиція: Не прописано механізмів партнерства з родиною.</p> <p>Зауваження/пропозиція: включити інструменти взаємодії з батьками в освітньому процесі.</p>	<p>Враховано частково.</p>

<p>Обґрунтування: сім'я є важливою ланкою у формуванні життєвих компетентностей дитини.</p>	
<p>Піроженко Тамара Олександрівна, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувачка лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України</p> <p>Роздуми та позиція щодо проєкту оновленого Стандарту дошкільної освіти 2025</p> <p>Якщо б в галузі дошкільної освіти взагалі б не було такого нормативного документу як Стандарт дошкільної освіти, практика всіх причетних до галузі закладів продовжувала б своє активне функціонування. Але, коли такий нормативний документ існує в суспільстві, він починає впливати на всі взаємопов'язані з ним інституції – педагогічні коледжі та заклади вищої школи, в яких відбувається фахова підготовка кадрів для галузі, Інститути підвищення педагогічної освіти, центри професійного розвитку, і, головне функціонування самих закладів дошкільної освіти, в яких держава виконує освітню функцію по відношенню до самих дітей. З цієї точки зору, враховуючи багатомірність впливу документу на освіту в суспільстві, можна констатувати, що <i>дошкільну дидактику, дошкільну педагогіку</i> з її численними методиками можна взагалі викреслити зі сфери науки та освітньої практики. Так само закреслити за задумом авторів проєкту оновленого Стандарту_2025 прийдеться й педагогічну психологію, й психологію розвитку. Чому? Тому, що пропонуванний проєкт головним шляхом розвитку дитини бачить тільки навчання!</p> <p>Навчання - це – категорія школи, в якій дитина при певній готовності до систематичного шкільного навчання починає оволодівати новим видом діяльності – учбовою, тобто навчальною діяльністю.</p> <p>До цієї систематичної шкільної учбової діяльності – до навчання, дитина дошкільного віку потребує наших грамотних педагогічних зусиль щодо засвоєння ігрової, комунікативної (спілкування), господарчо-побутової з включенням досвіду самообслуговування та охоронної у природі праці та інших видів діяльності, а також образотворчої (музичної, зображувальної,,), пізнавально-дослідницької. ВИКРЕСЛЕННЯ категорії ДІЯЛЬНОСТІ з нормативного документу «Стандарт дошкільної освіти» та заміна цієї категорії на навчання за предметними напрямками знань за зразком шкільного Стандарту, руйнує саму ідею самотності, неповторності дошкільного дитинства, яка потребує адекватних з боку дорослих освітніх дій (форм та методів роботи з дітьми дошкільного віку), серед яких формування досвіду специфічно дитячих видів діяльності є шляхом прилучення дитини до культури діяльності та спілкування.</p> <p>Пропонуванний варіант проєкту Стандарту_2025 демонструє, що освітня громада повинна зробити кілька кроків назад, закреслюючи досвід усвідомлення такого роду документу, коли розроблені стандарти (БКДО) будувалися за принципом ліній розвитку дитини або за принципом предметних напрямів знань. Але ми не формуємо стандарт розвитку дитини і тому не можемо за основу вибору й класифікації стандартизованих вимог</p>	<p>Не враховано. Відсутні пропозиції.</p>

<p>обирати показники нервово-психічного розвитку. Вікові особливості та можливості дитини повинні враховуватися в педагогічних практиках та розробках методик. Так само не раціонально та не сучасно дошкільну дидактику прив'язувати до предметних напрямів знань, які для дошкільника виступають як формування первинних понять на основі чуттєвого досвіду та перших логічних узагальнень. Ми формуємо СТАНДАРТ ОСВІТИ, яке очікує суспільство вимагаючи його обов'язковість для всіх дітей дошкільного віку. В стандарті освіти ключовим поняттям виступає компетентність як результат набуття освіти. В пропонованому проекті Стандарту_2025 це слово активно використовується. Але використовується без наповнення змістом. Оскільки компетентність – це єдність емоційних, інтелектуальних, вольових досягнень, тобто єдність емоційно-ціннісного відношення, знань про предмет пізнання, а також навичок активного їх використання в діяльності, в означеному проекті акцент зроблено тільки на навички. Це нібито добре, враховуючи важливість навичок в житті. Але це руйнує принцип збереження цілісності психіки (а освіта не повинна руйнувати психіку!). До того ж, руйнує головний принцип освіти – суб'єктність розвитку дитини, оскільки без особистісного відношення (без емоцій) та без усвідомлення (без свідомості, без інтелекту), ми формуємо мовчазного виконавця пропонованих іншими людьми дій.</p> <p>Можливо автори проекту Стандарту _2025 прагнуть саме до такого освітнього результату ???</p> <p>Категорія компетентності, як вона представлена в проекті Стандарту має багато інших порушень, наприклад замінюється лінією розвитку (вольовий розвиток), і це дозволяє прийти до висновку, що багато красивих слів не наповнених змістом, демонструють педагогічній громаді стандарт розвитку дитини як фейковий стандарт.</p> <p>Пропонований варіант не враховує положення нового Закону «Про дошкільну освіту»_2024, в якому сімейна (домашня) дошкільна освіта визначається рівнозначною по відношенню до інших форм набуття освіти. Для батьків та осіб, що їх замінюють, розуміння очікуваних суспільством стандартів є необхідним орієнтиром враховуючи сучасну ситуацію існування дошкільної галузі.</p> <p>Оскільки пропонований варіант документу не має концепції, має багато маніпулятивних тверджень, його не можна удосконалити шляхом пропозицій та рекомендацій.</p>	
<p>Людмила Роменкова</p> <p>п.6 розділу I</p> <p>Редакція проекту: Батьки вихованців зобов'язані сприяти досягненню їхньою дитиною результатів, передбачених освітньою програмою...</p> <p>Запропонована редакція: Батьки вихованців мають право і можливість сприяти досягненню дитиною результатів, передбачених освітньою програмою...</p> <p>Примітка (пояснення): Формулювання «зобов'язані» є надмірно директивним. Запропонована редакція більше відповідає принципам партнерства з родинами.</p>	<p>Враховано частково</p>

<p>П.9 розділу I. Редакція проєкту: У тексті використано вираз: «гендерна чутливість» Запропонована редакція: Додати пояснення у Примітки/Терміни: «Гендерна чутливість — визнання рівності можливостей дітей незалежно від статі». Примітка (пояснення): Для однозначного тлумачення педагогами та уникнення маніпуляцій або спекуляцій.</p> <p>П.14 розділу I Редакція проєкту: «Результати навчання... не підлягають безпосередньому оцінюванню дитини». Запропонована редакція: Додати: «але можуть бути предметом педагогічного моніторингу відповідно до принципів дитиноцентризму та недиференційованості» (Педагог лише спостерігає за динамікою розвитку кожної окремої дитини без порівнянь, рейтингів і тиску на дитину, з повагою до унікальності кожної дитини. Усі діти різні, і це норма) Примітка (пояснення): Потрібно чітко окреслити інструменти, які може використовувати педагог.</p> <p>Розділу II Редакція проєкту: . Освітній напрям «Громадянський розвиток та формування почуття патріотизму»: назва відсутня в переліку напрямів, але згадується в описах. Запропонована редакція: Додати повноцінний опис освітнього напрямку «Громадянський розвиток та формування почуття патріотизму» у змісті стандарту (з визначенням мети, компетентностей та результатів). Примітка (пояснення): Напрямок важливий в умовах війни, національного самоусвідомлення, потребує чіткого окреслення — наразі виглядає як недоопрацьований.</p> <p>Розділ III Редакція проєкту: Компетентність: «Креативність та мистецько-творчі компетентності». Запропонована редакція: Розділити: «Креативність» та «Мистецько-творчі компетентності». Примітка (пояснення): Креативність має міждисциплінарний характер і не обмежується мистецтвом.</p> <p>Розділ V Редакція проєкту: У напрямі «Розвиток пізнавальних процесів(уваги, пам'яті, мислення, уяви). Здатність до пізнання : приклад — «Курка клює kota, тому що він хотів з'їсти курча». Запропонована редакція: Рекомендується вилучити або змінити приклад. Примітка (пояснення): Сцена неетична, може бути тривожною для дитини; порушує принцип емоційної безпеки.</p>	
<p>Нинель Химич, вихователь Внести в стандарт дошкільної освіти розділ "Духовний розвиток та духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку"</p>	<p>Не враховано Згідно з Конституцією України освіта в державних і комунальних закладах є світською, а тому недопустимим є нав'язування певних конфесійних чи релігійних практик. Водночас</p>

	<p>питання духовного розвитку розглядаються в освітньому процесі через загальнолюдські моральні цінності – чесність, справедливість, відповідальність, співчуття – у спосіб, що не суперечить правам дитини та світогляду її родини.</p> <p>Поняття «духовність» у педагогічному процесі для дітей раннього та дошкільного віку потребує особливої педагогічної чутливості, адаптації до рівня сприйняття дитини та обережного застосування, щоб уникнути формалізму або світоглядного тиску. У чинному підході такі елементи інтегруються через літературу, спілкування, приклад дорослих, казкотерапію, народознавчі традиції тощо, а не у вигляді окремої галузі.</p> <p>Також у міжнародному досвіді (зокрема, в освітніх документах ЮНЕСКО, OECD, освітніх стандартах країн-членів ЄС), духовний та моральний розвиток розглядаються як частина загального розвитку особистості, а не окрема освітня сфера. Відповідно до Закону України "Про освіту", світоглядне виховання дитини є сферою відповідальності батьків або осіб, які їх замінюють. Освітній процес має створювати простір підтримки таких ініціатив родини, але не підміняти її роль чи обмежувати багатоманітність переконань.</p>
--	---

<p>Хартман Олена Юрївна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України</p> <p>Пропозиції додаються (додаток 3)</p>	<p>Враховано частково.</p>
<p>Маріанна Коченгіна, завідувачка кафедри методики дошкільної освіти КВНЗ "Харківська академія неперервної освіти".</p> <p>Пропонуємо доповнити перелік ключових компетентностей компетентністю «уміння грати/ігрова компетентність» і, відповідно, ще одним освітнім напрямом «Уміння грати/Гра дитини».</p>	<p>Не враховано.</p> <p>Поняття гри як провідної діяльності дитини дошкільного віку є закріпленим у чинному законодавстві та базових засадах стандарту. Більше того, освітній процес відповідно до стандарту реалізується саме через діяльність дитини, у тому числі ігрову, дослідницьку, художню тощо.</p>
<p>Любов</p> <p>Редакція проєкту: зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини.</p> <p>Запропонована редакція: зміцнення фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я дитини.</p> <p>Примітка (пояснення): Без духовної складової суспільство приречене на деградацію, де з часом людина не буде відрізнятися від тварини і буде опиратися на первинні інстинкти, а не на моральні цінності, сформовані людством через духовне становлення. Ми це бачимо з досвіду інших країн, де є сотні гендерів, де абсурд дійшов до того, що виникають пропозиції узаконити навіть шлюби з тваринами. Чи таку Україну ми хочемо збудувати? Чи за таку Україну віддають життя наші Воїни Світла?</p> <p>Редакція проєкту: дошкільна освіта – процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти.</p> <p>Запропонована редакція: дошкільна освіта – процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти, моральних цінностей.</p> <p>Примітка (пояснення): Велике прохання не пускати п'їтьму в душі малюків і не насаджувати, не пропагувати те, що буде штовхати їх в подальшому на різні не гарні речі та поступки. Хто, як не ми, дорослі, маємо захистити дошкільнят і виховати їх порядними людьми, щоб духовно-моральні цінності були на першому місці в житті людини? Від вашого рішення сьогодні залежить майбутнє України завтра, не забувайте це.</p>	<p>Не враховано.</p> <p>Пропозиції не відповідають засадам світської освіти, не узгоджуються з чинним законодавством, не базуються на визнаних педагогічних, наукових чи правових стандартах, суперечать принципам недискримінації, педагогічної етики та прав дитини.</p>
<p>Ольга Козлюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного</p>	<p>Частково враховано</p>

університету

Проект Державного стандарту дошкільної освіти (2025) позиціонується як оновлений документ, що враховує компетентнісний підхід, сучасні виклики (цифровізація, безпека, національно-патріотичне виховання), дитиноцентризм, а також потреби забезпечення наступності з НУШ. Документ структурований, містить чітко визначені ключові компетентності, результати навчання та освітні напрями.

Разом з тим, аналіз виявив низку суттєвих недоліків, які потребують доопрацювання.

Ключові сильні сторони проєкту:

- 1) Дитиноцентризм, визнання унікальності кожної дитини, орієнтація на щасливе дитинство.
- 2) Оновлено ключові компетентності.
- 3) Наступність з початковою ланкою НУШ через освітні напрями і освітні галузі.
- 4) Відмова від формального оцінювання досягнень дітей.
- 5) Передбачено парціальні програми як інструмент гнучкості.

Виявлені слабкі сторони і ризики:

- 1) Відсутність поділу на інваріантну та варіативну складові освітньої програми, що ускладнює забезпечення інтересів і потреб вихованців та з урахуванням особливостей і специфіки регіону, діяльності закладу дошкільної освіти, фахової підготовки педагогічних працівників, контингенту вихованців тощо заклад дошкільної освіти (п.10 статті 16 ЗУ «Про дошкільну освіту» 2024).
- 2) Відсутнє згадування про дітей з особливими освітніми потребами, інклюзивну освіту та навчання, механізми адаптації для дітей з ООП (згідно статті 8 ЗУ «про дошкільну освіту»).
- 3) Попри декларування, що гра визначається самобутньою провідною діяльністю дитини, однак в стандарті її роль недооцінена, як і інших дитячих видів діяльності (ігрової, дослідницької, художньої, мовленнєвої, конструктивної). Як наслідок – ризик шкільного підходу в організації освітнього процесу («школяризація» дошкілля).
- 4) У Стандарті зазначається, що результати навчання, визначені державним стандартом дошкільної освіти, не підлягають безпосередньому оцінюванню дитини. Здобуття дошкільної освіти не передбачає атестації вихованців. Результати навчання та компетентності, визначені державним стандартом дошкільної освіти, виступають основою наступності дошкільної та початкової освіти. Однак в цьому контексті не зрозуміло, яким чином відбуватиметься супровід і фіксації досягнень, і яким чином вони будуть враховані для забезпечення реальної наступності двох перших ланок освіти.
- 5) Декларативний характер наступності ЗДО і початкової школи.
- 6) Заявлений напрям «Громадянський розвиток та формування почуття патріотизму» не розкритий змістово.
- 7) Недооцінена роль батьків в реалізації стандарту.

Пропозиції до доопрацювання:

1.Офіційно виокремити інваріантну і варіативну складові освітньої програми ЗДО. Дати приклади варіативних напрямів: з економічного, логіко-математичного розвитку, арттерапії, інклюзивного супроводу, мов національних спільнот тощо. Це

<p>сприятиме стимуляції педагогічну ініціативу, підсилить інклюзивну складову (можна адаптувати варіативну частину для дітей з ООП), дозволить гнучко реагувати на виклики сьогодення (воєнний стан, міграція, пандемія тощо).</p> <p>2. Включити розділ/підрозділ про інклюзивну освіту, зазначивши: поняття «дитина з ООП», «інклюзивне освітнє середовище», механізми супроводу, роль ІРЦ, індивідуалізації освітнього процесу.</p> <p>3. Додати окремий розділ про дитячі види діяльності (гра, дослідження, художня діяльність, спілкування) як основу освітнього процесу в ЗДО чи прописати, яке місце вони займають в реалізації основних положень стандарту.</p> <p>4. Передбачити і чітко прописати опис підходів до педагогічного спостереження, ведення освітніх траєкторій дітей.</p> <p>5. Доречно більше уваги звернути питанням наступності в стандарті і визначення реальних механізмів її реалізації, бо, на жаль, в такому варіанті як це представлено в Стандарті – це декларація, без чіткого механізму реалізації.</p> <p>6. Уточнити механізми реалізації напряму «Громадянський розвиток та формування почуття патріотизму».</p> <p>7. Чітко прописати роль батьків в реалізації Стандарту, враховуючи й той факт, що для дітей може бути обрана сімейна форма здобуття дошкільної освіти.</p> <p>Підсумовуючи сказане вище, можемо констатувати, що проєкт Державного стандарту дошкільної освіти (2025) є перспективним, проте потребує доопрацювання для забезпечення практичної реалізації дитиноцентрованої, інклюзивної, діяльнісної моделі дошкільної освіти відповідно до сучасних викликів розвитку дошкільної освіти в Україні.</p>	
<p>Людмила Меленець, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, канд. пед. Наук</p> <p>Редакція проєкту: Екологічні компетентності, що передбачають</p> <p>Запропонована редакція: Екологічна компетентність передбачає:</p> <p>Примітка (пояснення): Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність дитини успішно соціалізуватися і здобувати формальну, неформальну та інформальну освіту. ТОМУ В ОДНИНІ.</p> <p>Редакція проєкту: - розрізняє та аналізує розумові дії класифікації, групування для вирішення розумових задач в дидактичних іграх (приміром, «Четвертий зайвий», «Що змінилося?»), в експериментуванні з предметами при перевірці своїх передбачень (утоне чи не утоне);</p> <p>Запропонована редакція: розрізняє та аналізує дії класифікації, групування для вирішення розумових задач в дидактичних іграх, в експериментуванні з предметами при перевірці своїх передбачень.</p> <p>Примітка (пояснення): Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, цінності, особистісні якості, набуті у процесі розвитку, виховання, навчання, які дитина здатна продемонструвати під час або після здобуття дошкільної освіти.</p> <p>НАВЕДЕННЯ ПРИКЛАДІВ не доречне</p>	<p>Враховано</p>

Редакція проєкту: диференціює та описує різні види сенсорних еталонів (приміром, відтінки кольору, варіанти форми, розміру, простору, смаку, запаху);

Запропонована редакція: - диференціює та описує сенсорні еталони (колір, форма, величина).

Примітка (пояснення): Сенсорні еталони – загальноприйняті зразки зовнішніх властивостей предметів. В якості сенсорних еталонів кольору виступає сім кольорів спектру та їх відтінки по насиченості, форми – геометричні фігури, величини – система вимірювання.

- Сенсорні еталони - аразки властивостей предметів, створені людством у процесі суспільно- історичного роавитку.

- Еталон (взірець), а смак, запах не є сенсорними еталонами

Забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей

Цінності в організації освітнього процесу

Культурні цінності Українського народу, інші цінності і принципи, визначені Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості;
- щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті;
- повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини;
- цінування життя й благополуччя як уміння цінувати, дорожити, плекати, підтримувати та створювати безпечні та здорові умови для себе та інших у природному, предметному та соціальному оточенні;
- розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей;
- збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями

Освітні напрями за змістом освітнього процесу

Здоров'я дитини

Мовлення дитини

Дитина в соціумі

Дитина у предметному середовищі

Дитина у природному довкіллі

Дитина у сенсорно-математичному просторі

Дитина у світі мистецтва

Дитина у світі гри

Формування досвіду у різних видах діяльності

ігрова
рухова
дослідницька
трудова
навчально-пізнавальна
художня
комунікативно-мовленнєва

Через види діяльності за різними освітніми напрямами формуються та розвиваються

- Емоційно-ціннісне ставлення
- Обізнаність (знання)
- Уміння та навички, тобто активне, творче впровадження набутого досвіду

Педагогічна підтримка батьків

Компетентності, що відображають індивідуальний досвід дитини

- рухова,
- здоров'язбережувальна,
- особистісна (самоідифікація)

- мовленнєва
- комунікативна,
- художньо-мовленнєва

- соціально-громадянська

- предметно-практична
- технологічна

- природничо-екологічна (навички, що орієнтовані на сталий розвиток)

- сенсорно-пізнавальна
- логіко-математична

- мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театральна)

- ігрова

Базові якості особистості

Самостійність
Відповідальність
Ініціативність
Креативність
Правдивість
Патріотизм
Гуманність
Толерантність
Справедливість
Милосердя
Повага до честі та гідності людини і результатів її праці
Повага до здорового способу життя та екологічної поведінки
Цінність постійного пізнання і розвитку

Різноманітність форм здобуття дошкільної освіти

Міжпредметний зв'язок

Підходи в організації освітнього процесу:

- особистісно-орієнтований
- діяльнісний
- компетентнісний
- інтегрований
- соціокультурний
- середовищний

Освітній напрям “Здоровя дитини”

<p>Система взаємопов'язаних компонентів</p>	<p>Рухова компетентність - наявність стійкої мотивації дитини до щоденного прояву різних видів рухової активності, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розвиток фізичних якостей</p>	<p>Здоров'язбережувальна компетентність - це здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності.</p>	<p>Особистісна компетентність - характеризує сформованість самосвідомості: ідентифікації себе зі своїм «Я», позитивної самооцінки, домагання визнання іншими її чеснот, уміння співвідносити «хочу» (мотиви, наміри), «можу» (знання, вміння навички), «буду» (регуляція поведінки та діяльності), здатність уявляти себе в минулому, тепершньому, майбутньому часі; орієнтування у своїх основних правах і обов'язках.</p>
<p>Емоційно-ціннісне ставлення</p>			
<p>Знання</p>			
<p>Уміння та навички</p>			

Шановні автори, поважаючи ваші напрацювання, надсилаю пропозиції, які дозволять оптимізувати винесений на обговорення документ на користь практиків дошкільної освіти.

Пропозиції загального характеру:

I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Містить глосарій, якій дублює поняття з Закону України «Про дошкільну освіту». Відтак, на це мають бути відповідні покликання.

II. ПЕРЕЛІК ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ

Ураховуючи холістичний характер розвитку дитини, неможливо впливати на її розвиток виокремивши:

- *ціннісне ставлення до намірів, рішень, вчинків, подій*
- *розвиток пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви)*
- *сенсорний розвиток (розвиток відчуття та сприймання)*
- *почуттєвий та емоційний розвиток*
- *вольовий розвиток і формування характеру*

Психічні процеси і явища синкретизовані в різні види діяльності дитини. Відтак, кожний освітній напрям базується на активації уваги, уяви, мислення, мовлення, сприймання та ін. Однак, освітні напрями дозволяють домінувати той чи інший психічний процес, ніяк не ігноруючи решта. Наприклад: пізнавальний розвиток – мислення, естетичний розвиток – уява, мовленнєвий розвиток – мовлення тощо.

Сумнівним є вживання у назві освітніх напрямів терміну «розвиток». Він відбувається у будь-якому випадку. Інше питання, **ЯК** це відбувається. Саме тут має йти мова про виховні впливи та педагогічні умови, без яких все залишається на хаотичному рівні.

У зв'язку з означеним пропоную альтернативні назви освітніх напрямів:

1. Особистість дитини (самоідентифікація)
2. Здоров'я дитини (фізичне виховання та навички здорового способу життя)
3. Пізнання дитиною довкілля (природне, предметне, соціальне)
4. Гра дитини
5. Мовлення дитини та комунікація
6. Мистецька діяльність дитини
7. Основи громадянської та патріотичної позиції дитини

III. ОПИС КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Щодо компетентностей: вони не можуть бути в множині та не можуть ототожнюватися з психічними якостями, процесами, діяльністю тощо. Наприклад: *Креативність та мистецько-творчі компетентності*.

Креативність – якість особистості. І вона розвивається не лише в мистецькій діяльності. А мистецька компетентність – це багатоструктурне утворення. Яке має трикомпонентну основу: емоційну, діяльнісну, когнітивну. Хоча, безумовно, компетентність формується і виявляється виключно у діяльності. Саме тому важливо продемонструвати цей зв'язок, окресливши у

яких видах діяльності або активностях формується та чи інша компетентність та які її показники (індикатори).

Потрібно уніфікувати підхід до назв компетентностей:

Здоровий спосіб життя? Натомість *Здоров'язбережувальна компетентність*.

Володіння державною мовою? Натомість *Мовленнєва компетентність* (передбачає володіння державною мовою), *Іншомовна компетентність* (передбачає елементарне спілкування іноземними мовами).

Природничу та екологічну компетентності розділяти недоцільно. Оскільки це симбіотичні поняття.

Викликає сумнів реалістичність усвідомлення можливостей дітей старшого дошкільного віку – у описі компетентностей значна низка вимог, які не можуть повною мірою формуватися у дітей дошкільного віку: *опанування основами культури демократії, усвідомлення ідей справедливості, прав і свобод людини, рівності та недискримінації, терпимості та толерантності, спільного добробуту, культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України*.

Дитина дошкільного віку не здатна ідентифікувати себе як громадянина. Вона лише озвучує ті наративи, які чує від дорослих. Тут мова може йти виключно про основи уміння взаємодіяти з іншими, здатність дотримуватися правил поведінки і спілкування в різних спільнотах і середовищах тощо. А патріотичні почуття дітей дошкільного віку формуються виключно у близькому оточенні і є не пафосними, а пов'язані з дбайливим ставленням до речей, об'єктів природи найближчого довкілля, шанобливим ставленням до людей (батьків, родичів, знайомих, ровесників та ін.). Для дитини патріотизм – не бруднити в помешканні, дитячому садочку, на вулиці, в громадському транспорті, не верещати, на вести себе нахабно, вміти співчувати. Розуміти, що поруч – люди, твої співвітчизники. І поважаючи їх, заслуговуєш на повагу до себе.

ЩОДО опанування основами культури споживання та ощадливе ставлення до довколишнього середовища під час вибору рішень та способу дій у різних життєвих ситуаціях – дитина теж лише набуває цього досвіду. Вона самотійно себе не забезпечує. Це роблять дорослі. Тому варто окреслити лише основи формування елементарних навичок ощадливості (наприклад, вміти давати старим речам «друге життя») та набуття елементарного досвіду у ситуаціях морального вибору.

ІV. ПЕРЕЛІК ВМІНЬ, ЩО Є СПІЛЬНИМИ ДЛЯ ВСІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Окреслені вміння притаманні особистості у будь-якому віці й розвиваються упродовж життя. На жаль, не всі дорослі володіють означеними у проекті документу вміннями:

- *уміння саморегуляції:*
- *планувати, ставити завдання, цілі,*
- *оперувати часом,*
- *виявляти та виправляти помилки,*

- *робити вибір,*
- *приймати рішення,*
- *долати труднощі та досягати мети*
- *логічно обґрунтовувати позицію, дії,*
- *оцінювати власні вчинки, діяльність, наслідки,*
- *приймати рішення,*
- *ініціативність,*
- *творчість (креативність) та ін.*

Варто конкретизувати уміння під РЕАЛЬНІ можливості дитини старшого дошкільного віку. Наприклад, приймати рішення У БЛИЗЬКИХ ДОСВІДУ ДИТИНИ СИТУАЦІЯХ, виконувати ДОМІРНІ ВІКУ доручення тощо.

V. ЗМІСТ ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ

Потребує суттєвої кореляції відповідно до можливостей дітей старшого дошкільного віку. Без сумніву, маємо дітей, які випереджають у розвитку, але маємо за статистикою 78% дітей з порушеннями мовлення. А це – базовий психічний процес, без якого все решта – профанація.

Провідний вид діяльності дітей дошкільного віку ГРА (у проєкті ДСДО відсутній цей напрям). Спростування цього феномену, доведеного Д. Ельконіним, який має витоки з праць Ж. Піаже і який визнається в світі, поки немає. Навчальна діяльність – це провідна діяльність дітей МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО віку. Діти, згідно Закону України «Про дошкільну освіту», отримують освіту. Освіта (згідно наукових праць В. Огнев'юка) охоплює розвиток, виховання та навчання. Недоречно виокремлювати лише початкову компоненту. Відтак, доцільно використати термін ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ.

У наявних результатах за першим освітнім напрямом визначені уміння, які є дублями пропонованих інших компетентностей:

<p>Здатність виявляти розвиток уяви, достатній для повсякденного життя, спілкування, пізнавальної діяльності та навчання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>описує зовнішній вид та властивості предмета у пам'яті, відгадує предмет за словесним описом властивостей та ознак (відтворююча уява);</i> - <i>відтворює зовнішній вигляд предмета на основі певної його частини;</i> - <i>вільно регулює уяву та процеси пам'яті (згадує бажане, промовляє про себе та вголос план дій);</i> - <i>словами описує фантазії на задану тему;</i> - <i>складає розгорнуті та послідовні історії;</i> - <i>виявляє творчу ініціативу в усіх видах діяльності;</i> - <i>застосовує широке коло дій, образів, символів (перевтілень у грі, театральній діяльності, побутовій діяльності, створенні власних історій);</i> - <i>використовує різні прийоми створення образів в уяві (комбінування, типізація, змішення ознак, акцентування, перебільшення, применшення, уподіблення);</i> - <i>створює нові образи (приписує неіснуючі властивості знайомим предметам, перебільшує чи применшує, комбінує та використовує їх в різноманітних видах власної життєдіяльності);</i>
---	--

- відрізняє вигадку від реальності, реальний та уявний світ, реальні наслідки дій, вчинків від уявних, обґрунтовуючи власні висновки.

Наведене є повтором показників, які стосуються мовленнєвої компетентності та мистецько-творчої.

Це стосується абсолютно всіх психічних процесів, які у пропонованому проєкті відірвані від діяльностей та активностей дитини, про що було зазначено у заувагах до розділу **II. ПЕРЕЛІК ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ.**

Наостанок, сконцентруюся на заувагах до освітнього напрямку **ЕСТЕТИЧНИЙ ТА ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК.**

Матеріал частково копіює позиції чинного ДСДО (2021) та Базового компоненту дошкільної освіти (2012). Також мають місце деякі дублі з аналогічної лінії у стандарті початкової освіти.

Щодо пропонованої назви освітнього напрямку: творчість – це не лише реалізація задуму в мистецькій діяльності. Це будь-який процес, який відрізняється від типового. І він можливий в різних видах діяльності: пізнавальній, мовленнєвій, ігровій, руховій, побутовій... Означені вимоги до дітей – нереальні. У нас не всі учні по завершенні школи наведуть приклади творів мистецтва і митців. А тут вимога до дитини 7-и років...

Досліджуючи проблему естетичного виховання дітей дошкільного віку понад 25 років не лише теоретично, а й апробуючи, чітко окреслила у попередній редакції ДСДО мистецько-творчу діяльність дитини як вільну, ту, яка спрямована на **самовираження**. Це засаднича ідея демократичних цінностей. Натомість, у пропонованому проєкті спостерігається намагання загнути в шаблон: *повторює, наслідує, відтворює зразок...*

Для структурування матеріалу важливим є усвідомлення **різниць** між **мистецтвом** (соціально і культурно значущий результат творчості митців-професіоналів, який має мистецьку та історичну цінність, пролонговану в просторі й часі) та **мистецькою** діяльністю дитини (діяльність, у якій пріоритетом є власне процес створення образу на основі пізнання дитиною властивостей художніх матеріалів – фарби, глина, фольга, папір тощо, музичних інструментів, театральних атрибутів – та спілкування на основі ознайомлення з творами мистецтва, що значиме для психічного, фізичного, інтелектуального розвитку дитини). На превеликий жаль, у пропонованому проєкті ці поняття тотожні.

Резюмуючи, освітній напрям пропонуємо назвати «Мистецька діяльність дитини».

Стосовно видів мистецької діяльності дітей дошкільного віку, розроблена та апробована сучасна класифікація, яка ґрунтується і на класичних видах діяльності:

1. КОМУНІКАЦІЯ ЗА ТВОРАМИ МИСТЕЦТВА:

- мистецький рефлексійний полілог вихователя/батьків/музичного керівника/митців з дітьми на основі творів живопису, скульптури, архітектури, декоративно-ужиткового, музичного, театального, літературного мистецтва.

2. ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА:

- вільне малювання;
- ліплення;
- художньо-конструктивна діяльність;

3. МУЗИЧНА:

- співи,
- слухання музики,
- музично-ритмічна діяльність,
- музично-ігрова,
- гра на дитячих музичних інструментах.

4. ТЕАТРАЛІЗОВАНА:

- формування глядацької та виконавської культур на основі занурення у театральну атмосферу та створення і «проживання» образів у власній театралізованій діяльності.

* у контексті театралізованої діяльності важливою є художньо-мовленнєва діяльність та введення дитини у світ книги (формування основ читачької культури)

5. САМОСТІЙНА ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ:

- охоплює всі види означеної мистецької діяльності, але не модерується вихователем чи батьками, а розгортається з ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам, вимагає особливого ставлення дорослого, його опосередкованого педагогічного супроводу для збереження інтересу дитини до різних видів мистецької діяльності.

Мета освітнього напрямку – розвивати емоційно-чуттєве сприймання краси об'єктів і явищ довкілля, забезпечувати умови для самовираження кожної дитини у видах власної мистецької діяльності.

Конкретизується низкою завдань:

1. Навчити дітей дивитися й бачити, слухати й чути для накопичення сенсорно-чуттєвого досвіду за допомогою пауз споглядання і пауз вслуховування.

2. Спонукати до вільного вибору матеріалів для створення образу, поступово збільшуючи їх кількість:

- художні матеріали – різні фарби, кольорові олівці, крейдочки та ін.;
- репродукції творів живопису;
- пластичні матеріали (солоне тісто, харчове тісто (для кулінарних активностей), полімерна глина, холодна порцеляна, глина, пісок, сніг та ін.);
- конструктивні матеріали (кольоровий папір, серветки, шматочки тканини, пір'я, хутро, стрічки тощо);
- дитячі музичні й шумові інструменти та ін.;
- театральні атрибути тощо.

3. Мотивувати дітей до систематичних вправлянь у різноманітних техніках образотворення з акцентом на те, що самостійний досвід набувається шляхом багаторазових спроб і помилок.

4. Заохочувати експериментування дітей із зображувальними засобами для досягнення власного задуму, уникаючи регламентування художньо-продуктивної діяльності.

5. Уникати зразків дорослими (на кшталт: «роби як я, повторюй за мною»), натомість діяти спільно з дітьми, спонукаючи кожного реалізувати власний задум.

Мистецька компетентність розглядається як здатність дитини до емоційного відгуку на сприймання краси у різних її проявах; до застосування дитиною елементарних навичок мистецької діяльності в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності, а також здатність до домірного віку дитини самовираження у різних видах мистецької діяльності з пріоритетом розвитку почуттєвої сфери та спрямованістю на формування життєвих навичок.

Результатом сформованості мистецької компетентності є елементарна обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва (образотворче, музичне, мистецтво театру, кіно та ін.); прагнення сприймати красу в мистецтві, природі, побуті; вміння використовувати елементарні техніки мистецької діяльності (художньо-продуктивна, музична, театральна) для створення власного образу та реалізації власного елементарного задуму.

Мистецька компетентність формується не лише у мистецьких, а й у інших видах діяльності (ігрова, дослідно-експериментальна, комунікативна тощо).

Формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку передбачає:

1) розвиток емоційно-чуттєвого сприймання краси об'єктів і явищ довкілля;

2) забезпечення умов для самовираження кожної дитини в процесі елементарної мистецької діяльності.

Пропоную модифікацію представленій у проєкті матриці освітнього напрямку «Мистецька діяльність дитини» із урахуванням означених положень:

Складники мистецької КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ
Здатність розпізнавати види мистецтва та висловлювати власні уподобання	- розуміє, що мистецтво – результат творчої діяльності митця. Виявляє інтерес до пізнання творів різних видів мистецтва, впізнає знайомі твори, проявляє до них особистісне ставлення, висловлює враження. Знаходить просту аналогію між життям і змістом твору (картина, пісня, танець, вистава); - сприймає та емоційно реагує на художній образ (в живописі, музиці, літературі, театрі); - розрізняє основні види мистецтва (образотворче, музичне, театральне, літературне тощо), їх основні ознаки та специфіку; - розрізняє види образотворчого мистецтва та їхні характерні особливості (живопис, скульптура, архітектура тощо);

	<ul style="list-style-type: none"> - розпізнає засоби художньої виразності: кольори, сюжетні та декоративні композиції; техніки малювання (олівцями, різними видами фарб, з використанням нетрадиційних матеріалів тощо); - розрізняє та називає жанри живопису (пейзаж, портрет, натюрморт); - розрізняє види відеомистецтва (кіно, мультфільми, пізнавальні передачі та інтерв'ю, відеоролики в Інтернеті); - називає улюблені фільми, мультфільми, передачі, - називає героїв улюблених фільмів та мультфільмів, описує сюжет, визначає власне ставлення до вчинків персонажів, пояснює чому вони подобаються чи не подобаються. - демонструє домірно віку вподобання щодо музики, співу, танцю, вистави тощо, впізнає знайомі твори; - сприймає твори мистецтва (розрізняє їхній настрій, сюжет, висловлює думку, що сподобалося або не сподобалося тощо); - встановлює зв'язки між змістом твору та його художніми засобами (колір, форма, звук, рух, міміка, жести, рима, діалог тощо); - демонструє елементарну культуру глядача: доцільні навички поведінки під час мистецьких та інших культурних заходів; <p>розпізнає традиційні та сучасні ремесла.</p>
<p>Здатність помічати красу в побуті та довкіллі</p>	<ul style="list-style-type: none"> - дитина емоційно реагує на прояви краси в довкіллі (природному, предметному, соціальному), побуті (красиве сервірування, елементи декору інтер'єру, святковий одяг, оздоблення тощо), зовнішності, творах мистецтва, результатах людської праці; - володіє навичками елементарної мистецької рефлексії.
<p>Здатність створювати естетичне середовище</p>	<ul style="list-style-type: none"> - відгукується на пропозиції щодо оздоблення інтер'єру (приміром, на свята), долучається до інших дітей та дорослих під час декорування приміщення, майданчиків; - підтримує естетичні прояви у повсякденному житті (культура сервірування та прийому їжі, сну, відпочинку та праці, культура поведінки й дотримання елементарних правил етикету під час святкувань тощо).
<p>Здатність відчувати красу зовнішнього вигляду та дотримуватися принципів естетичного зовнішнього вигляду</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підтримує охайний зовнішній вигляд та знає дії, що його забезпечують; - розуміє доцільність одягу та взуття відповідно до ситуації (вдома чи садочку, на прогулянці чи під час сну), погоди, урочистих подій, виду занять (у приміщенні, на вулиці, занять фізкультурою або працею); - визначає естетику зовнішнього вигляду через власні вподобання, комфорт та доцільність до ситуації; розуміє, що у кожної людини є власний стиль та вподобання.

✓ **художньо-продуктивна діяльність**

Складники мистецької КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ
Здатність до втілення творчих задумів засобами художньо-продуктивної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - свідомо використовує різні художні засоби (лінії, форми, кольори) для створення власних образів; - за потреби експериментує з матеріалами та техніками у мистецькій діяльності (поєднує фарби та аплікацію, додає природні матеріали тощо); - володіє типовими (пензлик, крейда, фарби) та альтернативними способами отримання зображень за допомогою «незвичних» засобів: засушеними рослинами, елементами конструктора, пластиковими кришечками, пляшечками, ватними паличками тощо. - використовує різноманітні поверхні для нанесення зображень: харчова плівка, стіна, паперові тарілочки та ін. - створює палітру фарб шляхом змішування основних кольорів, отримання різноманітних відтінків за допомогою білого кольору. - має елементарні уявлення про кольоровий спектр, гармонійне поєднання кольорів, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення. - поєднує різні техніки малювання (мильними бульбашками, набризком, повітряними кульками, гофрованим папером тощо); - створює візерунки на снігу, на піску; - має сформовані навички роботи з різними пластичними матеріалами (глина, гіпс, сніг, холодна порцеляна, полімерна глина, тісто солоне, кулінарне/харчове); - розрізняє способи та прийоми ліплення; - виявляє аналітичні уміння стосовно застосування того чи іншого матеріалу для реалізації задуму у ліпленні - володіє прийомами вирізання; - знає та володіє різними способами роботи з папером (зім'яти, скласти, розірвати, розмалювати); - ліпить предмети, сюжетні композиції, декорує зображення, використовує різні прийоми та способи, їх комбінування; трансформує знайому форму для отримання іншого предмета; використовує засоби виразності: об'єм, форму, динаміку (жести, пози), пропорції, композиції; - створює аплікації, колажі; - безпечно користується ножицями; - має сформовані навички роботи з різними матеріалами (засушені частини рослин, шматочки шкіри, тканин, хутра, намистинки, лелітки, пір'я, гудзики, коктейльні трубочки, стрічки, паперові стаканчики, пластикові кришечки тощо); - експериментує з різними художніми матеріалами та техніками, використовує доступні види художньо-продуктивної діяльності; - створює прості об'єкти дизайну (подарунки до свят, прикраси, декоративні елементи інтер'єру) власноруч самостійно, з іншими дітьми та/або за допомогою дорослого.
Здатність заощадливого	<ul style="list-style-type: none"> - вміє самостійно або за допомогою дорослого визначити орієнтовну кількість матеріалів для виготовлення виробу;

використання матеріалів для художньо-продуктивної діяльності	- організовує творчий процес з дотриманням принципів ощадливого та дбайливого ставлення (міє пензлики після використання, закриває фарби, клей та фломастери, розуміє значення ощадливого використання паперу, прибирає матеріали на визначені місця, щоб скористатися ними повторно тощо)
Здатність презентувати власний творчий задум у художньо-продуктивній діяльності	- називає та описує результат власної художньо-продуктивної діяльності; - вміє презентувати свою творчу роботу, з повагою ставитися до творчих робіт інших, з урахуванням відповідності цих робіт нормам суспільної моралі.

✓ **музична діяльність**

Складники мистецької КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ
Здатність орієнтуватися у світі музики	<ul style="list-style-type: none"> - розрізняє спів та гру на музичних інструментах; - оперує основними музичними поняттями: звук, звучання, мелодія, ритм, пісня, танок, пауза, музичні інструменти тощо; - сприймає, впізнає та називає музичні твори; - диференціює, що під музику можна робити: співати, танцювати, крокувати тощо; - має уявлення про окремі засоби музичної виразності твору та диференціює їх: характер твору (веселий, сумний), темп (швидкий, повільний), гучність (голосно, тихо), оперуючи окремими термінами. - розрізняє звучання дитячих музичних інструментів (металофон (ксилофон), барабан, трикутник, маракаси, бубон, сопілка, дзвіночки тощо) та інших музичних інструментів (фортепіано, скрипка, гітара, бандура (кобза), цимбали, трембіта тощо).
Здатність до втілення творчих задумів засобами музичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - співає інтонаційно чисто в діапазоні до¹ (ре¹) – до² (ре²), точно відтворює ритм пісні; - співає протяжно без напруження та крику, дикційно чітко промовляє слова, правильно бере дихання між музичними фразами; - вчасно починає та закінчує спів разом з іншими дітьми, узгоджує свій спів із музичним супроводом; - співає самостійно улюблені пісні; співає разом з іншими, з музичним супроводом; голосом та музично-ритмічними рухами передає характер музики; - демонструє прийоми гри на дитячих музичних інструментах; імітує ритмічний малюнок знайомих мелодій; - має розвинуте чуття ритму, уміє рухатися виразно відповідно до змін характеру музики та її емоційно-образного змісту;

	<ul style="list-style-type: none"> - передає настрої, емоції, почуття у піснях, рухах, музикуванні та музичних іграх; висловлює враження від музики, - використовує голос, рухи, шумові інструменти та предмети для створення звукових образів (наприклад, наслідування звуків природи, тварин); - вміє взаємодіяти з іншими під час музичної діяльності (слухання, співу, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах, музичні ігри тощо); - дбайливо ставиться до музичних інструментів.
--	---

✓ театралізована діяльність

Складники мистецької КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ
Здатність орієнтуватися у світі театрального мистецтва	<p>Глядацька культура</p> <ul style="list-style-type: none"> - має елементарні уявлення про театр як вид мистецтва і як мистецький заклад та розуміє основні театральні професії; - володіє навичками прояву культурної поведінки в театрі; - позитивно сприймає театральну атмосферу й відповідно реагує; - делікатно ставиться до інших глядачів і виконавців; - розрізняє види театру: за участі акторів, ляльковий, пальчиковий, настільний, тіней та ін.; - розуміє зміст і значення взаємодії всіх учасників театральної вистави; - ідентифікує почуття та вчинки персонажів, пояснює, як вчинив би в аналогічній ситуації та своє ставлення до вчинків героїв; - володіє елементарними навичками прояву культури поведінки під час свят, концертів в освітніх та мистецьких закладах.
Здатність до втілення творчих задумів засобами театралізованої діяльності	<p>Виконавська культура</p> <ul style="list-style-type: none"> - володіє найпростішими навичками виконавської культури (декламує, передає рухами характерні ознаки персонажу); - вільно діє з атрибутами й реквізитом, використовує різні види театрив для реалізації творчого задуму та різноманітні засоби (побутові речі, одяг та ін.) для створення театрального образу; - застосовує вербальні та невербальні засоби для передачі характеру театральних персонажів; - бере участь у публічних виступах; - бере участь в розігруванні щедрівок, колядок, закличок; - запам'ятовує сюжетну послідовність вистави (що було спочатку, потім та наприкінці), вчасно включається в театралізовані дії, учасником яких є; - дбайливо ставиться до засобів театральної творчості.

✓ **художньо-мовленнєва діяльність**

Складники мистецької КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ
Здатність орієнтуватися у світі книги та літератури	<ul style="list-style-type: none"> - дитина емоційно сприймає літературні твори та висловлює своє ставлення до них; - відчуває образну мову поезії й прози, визначає основні засоби художнього мовлення, тему, зміст, головних персонажів, динаміку розвитку сюжету, мораль; - визначає очевидні жанрові особливості та ідентифікує за ними казку, вірш, загадку, оповідання (міркує, що казка завжди має чарівні події, у загадки – відгадка тощо); - знає і називає декілька літературних творів та героїв, вирізняє з переліку улюблені твори та героїв; - розуміє зміст літературного (фольклорного) твору, послідовність подій, причинно-наслідкові зв'язки у прослуханому тексті; - ознайомена з історією народження книги, професіями людей, причетних до створення й популяризації книги, різними видами книжки; усвідомлює, як потрібно користуватися та дбайливо ставиться до книг.
Здатність втілювати власні творчі задуми засобами художньо-мовленнєвої діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - визначає та описує настрій, характер літературного (фольклорного) твору, персонажів; - бере участь в обговоренні змісту, ідеї, характерів та вчинків героїв твору, відповідає на запитання дорослого; - послідовно переказує короткі художні тексти, зберігаючи логіку сюжету; - складає різні види розповідей (за допомогою дорослого або самостійно; з опорою на зразок, план, слова, тему тощо чи без зовнішніх орієнтирів), доповнює знайомий текст новими епізодами, вигадує іншу кінцівку літературного твору; - декламує вірші та інші поетичні твори, керуючи власним голосом та емоційним наповненням, інтонаційно передає різні почуття при виконанні літературних творів (радість, смуток, здивування); - експериментує з римами; - відтворює в мовленні образні вислови з художнього тексту (наприклад, “Ніколи не здавайся”) після прочитання відповідних творів.

Урахування пропозицій в пропонованому проєкті ДСДО ніяк не протирічить положенням Закону України «Про дошкільну освіту», а навпаки, дозволить його імплементувати в практику дошкільної освіти в умовах війни максимально ефективно. Сподіваюся на розуміння, конструктивну взаємодію та академічну доброчесність авторського колективу.

З повагою Олена Половіна, завідувач кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

**Зауваження та пропозиції до проєкту Державного стандарту дошкільної освіти України,
запропонованого МОН України для громадського обговорення від 03 липня 2025 р. (<https://surli.cc/qvprxy>)**

З усією повагою до праці робочої (творчої) групи, яка розробила та узагальнила проєкт Державного стандарту дошкільної освіти України, керуючись принципами відповідальності, академічної доброчесності, відповідності ролі та позиції науковці, долучаюся до громадського обговорення. Викладені нижче пропозиції підкріплено поясненнями та коментарями, які є авторським баченням та мають на меті сприяти редакції документу, який буде сучасним, актуальним, життєздатним, сприйнятним, зрозумілим та ефективно імплементованим практиками дошкільної освіти.

№ з/п	Редакція проєкту	Запропонована редакція	Примітка (пояснення)
I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА			
1.		<p>1. Державний стандарт дошкільної освіти – визначає перелік освітніх напрямів і результатів дошкільної освіти, а також опис компетентностей, які набуваються дітьми в період раннього та дошкільного віку.</p>	<p>У першому пункті має бути основоположна думка про документ, відповідь на запитання: «Що це?», «Про що цей Стандарт?», «Що він визначає, описує, до чого висуває вимоги?».</p> <p>Пропоную положення у наведеній редакції.</p>
2.	<p>1. Терміни, використані у документі:</p> <p>Дошкільна освіта – процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти.</p> <p>Вихованці – діти, які здобувають дошкільну освіту.</p> <p>Державний стандарт дошкільної освіти – документ, що містить перелік і опис згрупованих за освітніми напрямами результатів навчання і компетентностей, які набуваються</p>	<p>2. Ключові терміни Стандарту вживано у значенні, наведеному у Законі України «Про дошкільну освіту», а саме:</p> <p>дошкільна освіта – процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти;</p> <p>вихованці – діти, які здобувають дошкільну освіту;</p> <p>результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, цінності, особистісні якості, набуті у процесі розвитку, виховання, навчання, які дитина здатна продемонструвати під час або після здобуття дошкільної освіти;</p>	<p>Всі наведені терміни, крім «освітній напрям», є цитатою з ЗУ «Про дошкільну освіту» (розділ I, ст. 1, п.1).</p> <p>Пропоную положення у запропонованій редакції.</p>

вихованцями впродовж здобуття дошкільної освіти.

Освітній напрям – складник змісту освіти, складник державного стандарту дошкільної освіти, напрям розвитку дитини, що включає комплекс споріднених знань, умінь та навичок, способів мислення, цінностей, компетентностей.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, цінності, особистісні якості, набуті у процесі розвитку, виховання, навчання, які дитина здатна продемонструвати під час або після здобуття дошкільної освіти.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність дитини успішно соціалізуватися і здобувати формальну, неформальну та інформальну освіту.

Освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів за всіма освітніми напрямами державного стандарту дошкільної освіти, реалізація яких має забезпечити досягнення вихованцями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання і компетентностей.

Парціальна програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів у межах одного або декількох освітніх напрямів державного стандарту дошкільної освіти, реалізація яких має забезпечити досягнення вихованцями визначених такою програмою очікуваних результатів навчання і компетентностей.

Заклад дошкільної освіти – заклад освіти, основним видом діяльності якого є освітня

компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність дитини успішно соціалізуватися і здобувати формальну, неформальну та інформальну освіту;

освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів за всіма освітніми напрямами державного стандарту дошкільної освіти, реалізація яких має забезпечити досягнення вихованцями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання і компетентностей;

парціальна програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів у межах одного або декількох освітніх напрямів державного стандарту дошкільної освіти, реалізація яких має забезпечити досягнення вихованцями визначених такою програмою очікуваних результатів навчання і компетентностей.

Освітній напрям – складник змісту освіти, складник державного стандарту дошкільної освіти, напрям розвитку дитини, що включає комплекс споріднених знань, умінь та навичок, способів мислення, цінностей, компетентностей;

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту».

	<p>діяльність у сфері дошкільної освіти, що реалізується на підставі ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти.</p> <p>Суб'єкт освітньої діяльності – юридична особа чи фізична особа - підприємець, яка провадить освітню діяльність у сфері дошкільної освіти.</p> <p>Інші терміни вживаються у значенні, наведеному у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту».</p>		
3.	<p>2. Система дошкільної освіти функціонує з метою забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей.</p>	<p>3. Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартовою платформою особистісного розвитку дитини.</p>	<p>За логікою викладу змісту документа має йтися про сутність галузі застосування, а не про систему, що забезпечує її функціонування.</p> <p>Пропоную тезу із діючого Стандарту (джерело запозичення цитати https://surl.lu/tvxsni).</p>
4.	<p>4. Державний стандарт дошкільної освіти є основою для розробки освітніх та парціальних програм, організації та здійснення освітнього процесу, контролю якості освіти.</p> <p>Кожна освітня програма має бути спрямована на досягнення вихованцями результатів навчання і компетентностей, визначених державним стандартом дошкільної освіти.</p>	<p>4. Державний стандарт дошкільної освіти є основою для розробки освітніх та парціальних програм, організації та здійснення освітнього процесу, контролю якості освіти.</p> <p>Кожна освітня програма має бути спрямована на досягнення вихованцями результатів дошкільної освіти, визначених цим стандартом.</p>	<p>Навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок, способів пізнання дійсності...</p> <p>Навчання – провідний вид діяльності дітей шкільного віку.</p> <p>Освіта – процес набуття знань, опанування способами пізнання дійсності, формування світогляду ... результат формування особистості завдяки набуттю життєвого досвіду, через засвоєння знань, умінь та навичок та в результаті впливів...</p>

			Освіта більш ширше поняття за навчання. Освіта включає в себе і виховання, і навчання (як процес, і як вид діяльності), і розвиток. Пропоную положення у запропонованій редакції.
5.	5. Освітній процес закладу дошкільної освіти, іншого суб'єкта освітньої діяльності спрямовується на розвиток особистості, обдарувань кожної дитини, досягнення результатів, визначених державним стандартом дошкільної освіти.	Пропоную вилучити.	Дану позицію вже визначено Законом України «Про дошкільну освіту» - розділ III, ст. 15, п.1.
6.	6. Батьки вихованців зобов'язані сприяти досягненню їхньою дитиною результатів, передбачених освітньою програмою, з урахуванням рекомендацій педагогічних працівників.	Пропоную вилучити.	Дану позицію вже визначено Законом України «Про дошкільну освіту» - розділ IV, ст. 20, п.3.
7.	7. Батьки вихованців, які обрали сімейну форму здобуття дошкільної освіти, несуть відповідальність за здобуття дошкільної освіти дітьми на рівні не нижче державного стандарту дошкільної освіти.	Пропоную вилучити.	Дану позицію доцільно висвітлити в Положення про сімейну (домашню) форму здобуття дошкільної освіти.
8.	8. Державний стандарт дошкільної освіти сформований з дотриманням засад та принципів, визначених статтею 6 Закону України «Про освіту» та статтею 5 Зкону України «Про дошкільну освіту».	Пропоную перенести на початок документу та зробити або п. 2, або п. 3	Основоположна позиція.
9.	9. Реалізація мети дошкільної освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: - визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості та суспільства; - щасливе проживання дитинства як передумова повноцінного розвитку дитини та подальшої самореалізації її у житті; - дитиноцентризм: визнання унікальності та	Мета Стандарту – збереження самоцінності дошкільного дитинства, визначення особливостей та вимог до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку, забезпечення наступності між дошкільної та початковою освітою.	У проєкті документу пропущено мету. Пропоную тезу із діючого Стандарту (джерело запозичення цитати https://surl.lu/tvxsni). Спочатку мета, потім – ціннісні орієнтири досягнення мети.

<p>обдарованості кожної дитини, увага до особливостей її розвитку та індивідуального досвіду, повага до гідності дитини, дії, насамперед, на благо дитини;</p> <ul style="list-style-type: none"> - особистісно орієнтована освіта відповідно до індивідуальних в тому числі вікових особливостей, потреб, інтересів, здібностей, обдарувань та свободи вибору кожної дитини; - віра в дитину та довіра до неї; - забезпечення безпеки в результаті створення атмосфери захищеності, довіри, утвердження людської гідності, взаємоповаги та взаємодопомоги; - зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; - радість пізнання, підтримка ініціатив дитини, розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; - збагачення (ампліфікація) дитячого розвитку; - гра як самобутня провідна діяльність дитини; - гендерна чутливість, що передбачає розширення інтересів та розвитку здібностей дітей без обмежень гендерними стереотипами; - збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями; - базування освітнього процесу на культурних цінностях Українського народу, спрямованість його на формування у вихованців суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, милосердя, толерантності, поваги до честі та гідності людини і результатів її праці, здорового		
---	--	--

	<p>способу життя та екологічної поведінки, цінностей постійного пізнання і розвитку;</p> <p>- єдність розвитку, виховання і навчання вихованців, що забезпечується спільними зусиллями усіх фахівців та батьків на засадах педагогічного партнерства та конструктивної взаємодії.</p>		
10.	<p>10. Державний стандарт дошкільної освіти представляє взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, засадами державної політики та принципами освітньої діяльності, змістом дошкільної освіти, розкритому через освітні напрями, освітні та парціальні програми, процесом розвитку, навчання і виховання дитини, формування її досвіду в різних видах діяльності, що забезпечує досягнення результатів навчання та формування компетентностей дитини старшого дошкільного віку на завершення здобуття рівня дошкільної освіти.</p>	<p>Пропоную перенести на початок документу поставити після пункту щодо дотримання засад та принципів (в проекті документу, п. 8; в пропозиція – п. 8, за умови прийняття – п.2 або п.3).</p>	<p>Основоположна позиція.</p>
11.	<p>11. Державний стандарт дошкільної освіти визначає ключові компетентності та спільні для всіх компетентностей вміння вихованців.</p>	<p>Пропоную вилучити.</p>	<p>Не зрозуміле смислове навантаження положення. Хіба можуть бути компетентності чи результати, прописані в стандарті, менш чи більш значущі, ключові і не ключові, основні і другорядні? І, якщо вміння є специфічним для певної (наприклад, лише однієї) компетентності, то воно що – втрачає значущість чи стає не обов'язковим, не потрібним для формування?</p> <p>Якщо задум позиції був в іншому, то варто підібрати більш конкретніше формулювання.</p>

12.	12. Кожен освітній напрям розкритий через визначення мети, компетентностей та результатів навчання (компетентнісний потенціал освітніх напрямів) вихованців.	Кожен освітній напрям розкрито через визначення мети, опису компетентностей та результат здобуття освіти вихованцем.	Обґрунтування щодо вживання термінів «навчання» та «освіта» наведено у розділі «Примітка (пояснення)» у п. 4 цієї таблиці. Формулювання «компетентнісний потенціал освітніх напрямів» вживається один раз у цьому документі, (тільки в п. 12) тому незрозумілою є потреба цього уточнення. Якщо дане уточнення подається з метою проведення паралелі до Стандарту початкової освіти і є обґрунтована потреба унормування вживаних термінів і визначень, то чому освітній напрям одразу не називати освітньою галуззю (тут і надалі)?
13.	13. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння, які є основою для формування компетентностей освіти впродовж життя, освіти на усіх рівнях освіти, неформальної та інформальної освіти та розкриваються у кожному освітньому напрямі відповідно до вікових можливостей дітей.	Пропоную вилучити.	Знову не дуже зрозумілою є фіксація уваги саме на спільних для всіх компетентностей вміннях. В чому задум? Який сенс? Над іншими не працюємо? А як же тоді забезпечити всебічний гармонійний розвиток конкретної дитини, з урахуванням її індивідуально-типологічних особливостей, нахилів, здібностей, талантів, темпу, запитів розвитку та, за наявності, особливих освітніх потреб? Можливо, мова йде про наскрізні вміння? Навіть, якщо так, то, що це дає з точки зору

			опису результатів освіти, які стандартизує держава?
14.	<p>14. Визначені державним стандартом дошкільної освіти результати навчання та компетентності є цільовими орієнтирами дошкільної освіти, соціально-нормативними характеристиками розвитку дитини на етапі завершення здобуття рівня дошкільної освіти.</p> <p>Результати навчання, визначені державним стандартом дошкільної освіти, не підлягають безпосередньому оцінюванню дитини. Здобуття дошкільної освіти не передбачає атестації вихованців.</p>	Пропоную перенести на початок документу поставити після пункту щодо взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, засадами державної політики та принципами освітньої діяльності (в проекті документу, п. 10; в пропозиція – п. 10, за умови прийняття – п.3 або п.4).	Основоположна позиція.
15.	<p>15. Результати навчання та компетентності, визначені державним стандартом дошкільної освіти, виступають основою наступності дошкільної та початкової освіти.</p> <p>Всі освітні напрями продовжено на рівні здобуття початкової освіти через освітні галузі: мовно-літературну; математичну; природничу; технологічну; інформатичну; соціальну і здоров'язбережувальну; громадянську та історичну; мистецьку; фізкультурну.</p>	Результати дошкільної освіти та компетентності, визначені цим стандартом, є основою та будуть продовжені на наступному рівні здобуття початкової освіти.	Позиція про неперервність та логічну цілісність ланок освіти, а також відповідність положенням європейської концепції освіти впродовж життя (lifelong learning). Пропоную положення у запропонованій редакції.
II. ПЕРЕЛІК ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ			
16.	<p>● Розвиток самоусвідомлення, пізнавальних, емоційних та вольових процесів</p> <ul style="list-style-type: none"> - самоідентифікація - ціннісне ставлення до намірів, рішень, вчинків, подій - розвиток пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви) - сенсорний розвиток (розвиток відчуття та сприймання) - почуттєвий та емоційний розвиток 	<p>Особистість дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - самоідентифікація; - розвиток пізнавальних психічних процесів, (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, увага, уява, мовлення), формування відповідних умінь, навичок та дій; - розвиток емоційної сфери особистості (емоції, почуття), формування вмінь виявляти почуття, ідентифікувати, 	<p>Розвиток кого? – Дитини.</p> <p>«Розвиток самоусвідомлення, пізнавальних, емоційних та вольових процесів» характеризує особистість дитини.</p> <p>Пропоную положення у запропонованій редакції.</p>

	<p>- вольовий розвиток і формування характеру</p>	<p>проявляти їх у відповідності до ситуації (обставин реального життя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - вольовий розвиток (воля, вольова регуляція), плекання природньої цікавості та інтересу до пізнання нового, радості відкриттів. 	
17.	<ul style="list-style-type: none"> ● Формування здорового способу життя - особиста гігієна - здорове харчування - профілактика хвороб та елементарна домедична допомога - безпека життя ● Фізичний розвиток та рух - рухова активність: велика моторика, рухові вправи, елементи спорту (гімнастика, легка атлетика), командні ігри - рухово-ритмічна активність: музично-ритмічні рухи, музично-ритмічні ігри, танці, музикограми тощо - розвиток дрібної моторики 	<p>Фізичний стан та здоров'я дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - особиста гігієна; - рухова активність, спорт; - здорове харчування; - здоровий спосіб життя, загартування, профілактика хвороб; - безпека життя та здоров'я. 	<p>Не зовсім зрозумілим є поділ цих позицій на два окремих освітніх напрями.</p> <p>Пропоную положення у запропонованій редакції.</p>
18.		<p>Гра дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ігрові дії та вміння; - гра поряд; - гра разом; - вільна творча гра дитини. 	<p>Пізнання цього Світу і себе в цьому Світі в період дошкільного дитинства відбувається через гру. Гра – провідний вид діяльності дитини дошкільного віку. Гра – найприродніший стан дитини дошкільного віку. Все в цьому віці через гру, за рахунок гри, в грі.</p> <p>Державний стандарт –</p>

			документ, що визначає вимоги до змісту та якості дошкільної освіти, описує результати освіти (!) апріорі не може існувати без освітнього напрямку, що стосується гри дитини. Пропоную положення у запропонованій редакції.
19.	<ul style="list-style-type: none"> ● Розвиток пізнання довколишнього світу - у світі елементарної математики - у природному довкіллі, формування екологічного ставлення до природи та життя людини - у світі предметів і технологій - у світі інформації 	<p>Дитина і навколишній світ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пізнання, сприймання та усвідомлення себе в навколишньому світі (природньому та предметному); - елементарні математичні уявлення, досліди, експерименти; - сталий розвиток (sustainable development); - інформаційна (цифрова) гігієна. 	Семантика слова «розвиток» вказує на процес, а розділ Стандарту висвітлює освітні напрями. Пропоную положення у запропонованій редакції.
20.	<ul style="list-style-type: none"> ● Мовно-мовленнєвий та комунікативний розвиток - опанування державної мови - опанування рідної мови - опанування іноземної мови 	<p>Мовлення дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток мовлення; - мовленнєві форми та засоби; - мова(и) як засіб спілкування та порозуміння поміж людей; - комунікація і взаємодія. 	Назва і зміст освітнього напрямку неузгоджені між собою. Пропоную положення у запропонованій редакції.
21.	<ul style="list-style-type: none"> ● Соціальний розвиток - соціальна взаємодія в сім'ї, родині, групі, садочку, громаді, Батьківщині; права та обов'язки, взаємозв'язок - дотримання законів, норм суспільної моралі, норм та правил колективного співжиття - участь у команді та конструктивна взаємодія - у світі економіки, праці та професій, оплата праці та винагорода, економічний добробут сім'ї 	<p>Дитина в соціумі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уявлення про себе як про члена сім'ї, родини, громади; - уявлення про себе як дитини своєї Батьківщини; - уявлення про спільне та відмінне поміж людей (дітей), прийняття та цінність різноманітності; - взаємодія, спільно-дія, приналежність; - цінність праці та повага до її результатів; - добробут. 	Семантика слова «розвиток» вказує на процес, а розділ Стандарту висвітлює освітні напрями. Пропоную положення у запропонованій редакції.
22.	<ul style="list-style-type: none"> ● Естетичний та творчий розвиток - образотворче мистецтво - музичне мистецтво - у світі гри та театру 	<p>Дитина і мистецтво:</p> <ul style="list-style-type: none"> - образотворче мистецтво; - література; - музика; 	Семантика слова «розвиток» вказує на процес, а розділ Стандарту висвітлює освітні напрями.

	<ul style="list-style-type: none"> - у світі книги та літературної творчості - у світі кіно- та відео мистецтва - естетика зовнішнього вигляду - естетика довкілля 	<ul style="list-style-type: none"> - театр; - танці; - кіно; - декоративно-прикладне мистецтво; - архітектура; - дизайн; - естетика (форми прекрасного в людині та навколишньому світі). 	Пропоную положення у запропонованій редакції.
23.	<ul style="list-style-type: none"> ● Громадянський розвиток та формування почуття патріотизму 		<p>Наведено тільки назву освітнього напряму. Припускаю: це скоріш за все просто технічна помилка – відсутній текст. Якщо ні, то можна вилучити, бо питання національно-патріотичного виховання охоплені в соціальному розвитку, якщо буде прийнято пропозицію з розділу «Запропонована редакція», п. 21.</p> <p>Потребує доопрацювання.</p>
III. ОПИС КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ			
24.	<ul style="list-style-type: none"> ● Безпеківі мислення та поведінка, що передбачають здатність запобігати ризикам, мати критерії довіри, вміння розпізнати та повідомити про загрози, покликати та за можливості надати допомогу, захистити себе і близьких. ● Здоровий спосіб життя, що передбачає усвідомлення важливості здоров'я, багатоманітності його складових, прагнення зберегти і зміцнити його, опанування основними навичками здорового способу життя включно зі звичками щоденної фізичної активності, задоволення природної потреби 	Пропоную подати як тезаурус (тематичний словник значень понять, що вживаються у Стандарті дошкільної освіти) або відредагувати (структурувати) у відповідності до освітніх напрямів.	У п. 12 проєкту Державного стандарту дошкільної освіти України зазначено: «Кожен освітній напрям розкритий через визначення мети, компетентностей та результатів навчання (компетентнісний потенціал освітніх напрямів) вихованців.» <i>(пропоную в іншій редакції)</i> . Виникає запитання: чому ключові компетентності жодним чином не взаємопов'язані з освітніми

дитини у руховій активності; здатність до самостійного застосування життєво необхідних рухових умінь та навичок, фізичних якостей, рухового досвіду в різних життєвих ситуаціях.

- **Володіння державною мовою**, що передбачає усвідомлення ролі державної мови для ефективного спілкування, прагнення вивчати та вживати українську мову, сформовані основи мовленнєвої культури українською мовою, вміння висловлювати свої потреби, емоції, думки, використовуючи прості висловлювання українською мовою у різних ситуаціях спілкування.

- **Володіння рідною мовою**, що передбачає здатність до зв'язного мовлення, сформований фонематичний слух, активне використання культури мовлення в різних життєвих ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, творчості, соціальних відносинах.

- **Спілкування іноземними мовами**, що передбачає розуміння кількох слів іноземною мовою, простих висловлювань іноземною мовою, елементарних норм міжкультурного спілкування (привітання); усвідомлення ролі мови для ефективного міжнародного спілкування, прагнення вивчати та використовувати іноземну мову.

- **Математична компетентність**, що передбачає здатність виявляти прості математичні залежності у довколишньому світі, усвідомлення ролі математичних знань та умінь в особистому і суспільному житті людини, використання математичних понять і умінь у повсякденному житті.

- **Природознавчі, предметно-практичні та технологічні компетентності**, що

напрямами; як їх сприймати, розуміти; з якою метою вони тут наводяться; як ці позиції мають бути враховані під час розробки програм та здійснення освітнього процесу?

Щодо поняття «ключова компетентність» (п. 11 проєкту Стандарту) висловила пропозиції у п. 11 цієї таблиці.

Не можу зрозуміти доцільність введення понять «державна» і «рідна» мова та їх наведене тлумачення. З якою метою ця актуалізація? В який спосіб це має знайти своє відображення в програмах, а згодом – в освітній взаємодії з дітьми дошкільного віку? Наведене тлумачення поняття «володіння рідною мовою» дорівнює тлумачення поняття «володіння мовою».

Розуміння кількох іноземних слів не може вважатися вмінням спілкуватися іноземною мовою. Пропоную замінити на «Уявлення про іноземні мови».

Щодо математичної компетентності: якими саме математичними поняттями має оперувати дитина наприкінці дошкільного періоду дитинства? Сподіваюся, що мова йде виключно про елементарні математичні

<p>передбачають сформовані уявлення про природу як цілісну систему; сформовану допитливість, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, здатність самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати світ природи (живої та неживої), рукотворний світ (техніки та технологій), здатність робити, за потреби за допомогою дорослого, висновки на основі проведених дослідів, здатність реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів, засобів та способів з допомогою дорослого чи самостійно у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання; елементарні вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати інформаційно-комунікаційні технології, здатність дотримуватися основ цифрової гігієни та етичної поведінки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Креативність та мистецько-творчі компетентності, що передбачають здатність та прагнення продукувати нові ідеї, використовувати різні матеріали та інструменти для створення нового, здатність сприймати світ через красу творчості, витворів мистецтва, набуття досвіду у творчій діяльності. • Екологічні компетентності, що передбачають: усвідомлення органічного єднання з природою, шанобливе ставлення до природи, усвідомлення залежності стану здоров'я людини від стану природи та впливу на неї діяльності людини, сформовані основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для 		<p>уявлення (форма, розмір, кількість та ін.). Тлумачення наведених термінів та понять потребують доопрацювання.</p>
--	--	--

	<p>подальшого життя, усвідомлення особистої причетності до цього.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Громадянські та соціальні компетентності, що передбачають опанування основами культури демократії, усвідомлення ідей справедливості, прав і свобод людини, рівності та недискримінації, терпимості та толерантності, спільного добробуту, культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України; уміння взаємодіяти з іншими, здатність дотримуватися правил поведінки і спілкування в різних спільнотах і середовищах; опанування основами культури споживання та ошадливе ставлення до довколишнього середовища під час вибору рішень та способу дій у різних життєвих ситуаціях. 		
IV. ПЕРЕЛІК ВМІНЬ, ЩО Є СПІЛЬНИМИ ДЛЯ ВСІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ			
25.	<ul style="list-style-type: none"> ● уміння саморегуляції: <ul style="list-style-type: none"> - планувати, ставити завдання, цілі, - оперувати часом, - виявляти та виправляти помилки, - робити вибір, - приймати рішення, - долати труднощі та досягати мети ● когнітивні уміння: <ul style="list-style-type: none"> - логічно обґрунтовувати позицію, дії, - оцінювати власні вчинки, діяльність, наслідки, - приймати рішення, ● ініціативність, ● творчість (креативність), ● безпечно пізнавати світ та вчитися, ● уміння соціальної взаємодії: 	<p>Пропоную вилучити або відредагувати (структурувати) у відповідності до освітніх напрямів.</p>	<p>Втрачено логічний ланцюжок взаємозв'язків між освітній напрям – ключові компетентності – спільні вміння для всіх компетентностей. З якою метою наводиться ця інформація?</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - формувати та висловлювати власну думку усно, - слухати іншого, чути іншого, ставити запитання, прагнути до порозуміння, - конструктивно та етично взаємодіяти з іншими, допомагати, звертатися по допомогу - виконувати доручення 		
V. ЗМІСТ ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ			
26.	<p>РОЗВИТОК САМОУСВІДОМЛЕННЯ, ПІЗНАВАЛЬНИХ, ЕМОЦІЙНИХ ТА ВОЛЬОВИХ ПРОЦЕСІВ</p> <p><i>МЕТА освітнього напрямку: у результаті розвитку дитина:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ усвідомлює свою ідентичність; ○ усвідомлює себе як індивідуальність, відчуває власну гідність, ідентифікує власні унікальні якості, власні бажання та потреби; ○ здатна до пізнання та навчання, ○ виявляє самостійність та впевненість у власних здібностях, ○ сприймає зміст понять, здатна бачити взаємозв'язки та відкривати нові способи розуміння довколишнього світу <p style="text-align: center;">✓ самоідентифікація</p> <p>Компетентності Результат навчання</p>		<p>Розділ потребує суттєвого доопрацювання.</p> <p>На прикладі першого освітнього напрямку прокоментую.</p> <p>1) Щодо назв(и) і підзмісту освітніх напрямів пропозиції викладено в п.п. 16 - 23 цієї таблиці.</p> <p>2) Мета освітнього напрямку має висвітлювати на що саме спрямовується вплив під час організації освітньої діяльності та здійснення освітньої взаємодії з дітьми. Наприклад, якщо це освітній напрям «Особистість дитини», то мета освітнього напрямку може бути – сприяти, прагнути, формування всебічно розвиненої особистості дитини, створювати умови для прояву здібностей і талантів дитини, набуття досвіду життєдіяльності, формування картини Світу.</p> <p>3) Результат конкретизує мету, відповідає на запитання «як саме?», «що саме?», «Яким є</p>

			<p>очікуваний результат?» – на що ми розраховуємо, до чого йдемо. Якщо орієнтуватися на підзміст освітніх напрямів з розділу II Стандарту, то слід подавати положення в однозначному тлумаченні. Наприклад, «усвідомлює свою ідентичність» - це про гендерну чи про національну?</p> <p>4) Щодо таблиці «Компетентності – результати навчання».</p> <p>Чому компетентності визначаються тільки як здатність дитини? А як же уявлення, ставлення, вміння, навички? У п. 1 проекту Стандарту чітко зазначено «компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей...», то чому ж у змісті освітніх напрямів це залишилося поза увагою?</p> <p>«Результат навчання» має бути результатом дошкільної освіти.</p> <p>5) Якщо освітній напрям «Розвиток самоусвідомлення, пізнавальних, емоційних та вольових процесів» стане розділом «Особистість дитини», то компетентність стане особистісною, а результат</p>
--	--	--	---

			<p>освіти набуде змістового, логічного та обґрунтованого вигляду.</p> <p>Крім того, в більшості розділів результати завищені, не відповідають віковим можливостям дітей або сформульовані абстрактно. Наприклад.</p> <p>Компетентність «Здатність до навчання», результат: «має уявлення про причини та наслідки дій, вчинків, подій». Має уявлення хто? – Дитина? <i>(це логічно)</i>. Дій кого? – своїх чи інших дітей? Чи дорослих? <i>(тут вже складніше)</i> Подій? – на які об'єктивні чи критичні судження можна розраховувати від дитини старшого дошкільного віку щодо певних подій? <i>(зовсім складно)</i></p> <p>Компетентність «Здатність використовувати предмети довколишнього світу для реалізації власних життєвих задач», результат «розуміє основні причинно-наслідкові зв'язки у довколишньому світі». Які саме причинно-наслідкові зв'язки? Що означає «Знає»? – Може пояснити? Чи, можливо, все ж таки має</p>
--	--	--	--

			<p>уявлення – тобто розуміє, що так буває?</p> <p>Компетентність «Здатність реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля та з використанням різних матеріалів у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання», результат «знає та дотримується правил техніки безпеки і роботи з інструментами, побутовою технікою». Які саме інструменти мають на увазі? Якою побутовою технікою дитина старшого дошкільного віку користується самостійно? Телефон, планшет, комп'ютер – це не зовсім побутова техніка, це засоби зв'язку.</p> <p>Тощо.</p>
--	--	--	---

14.07.2025 р.

З повагою,
Хартман Олена Юріївна,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії психології дошкільника
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України